

BØRSEN.

PLEASURE

PEOPLE / LIVING / STYLE

REDZEPI 2.0

Det eneste forudsigelige ved René Redzepi er, at man aldrig kan forudsige, hvad han gør. Efter at være blevet verdensberømt for sin næsten vanvittige dedikation til nordisk gastronomi har han skiftet fokus

FUGLEFARMEN VED VERDENS ENDE

Når man skal lave en dyne af edderdun, skal man vente, til edderfuglemoren i reden fælder sine fjer for at ruge på sine æg. Så kan man samle fjerene op fra reden og putte dem i pudevår. Børsen er taget ud på de islandske klipper til en 100 år gammel edderfuglefarm, hvor de frie edderfugle holder til, for at se, hvordan verdens dyreste dyne bliver skabt

TEKST TRINE BECKETT FOTO MARIA SATTRUP

De dyre dyner

- I gennemsnit fremstiller edderfuglefamilien omkring 25 kg edderdun om året, svarende til en værdi af ca. 2-300.000 kr.

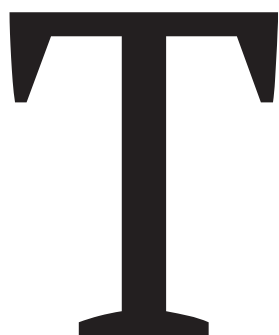
- Hvert år produceres der 3-4 ton edderdun i verden. Ca. 75 pct. kommer fra Island, og resten er fra Norge, Canada, Grønland og Rusland. I Danmark sælges dyner af 100 pct. islandsk edderdun hos virksomheden Geismars, samt hos Nordex og Ringsted Dun.

- En edderdunsdyne indeholder fra 255 g til 1 kg dun. Edderdun isolerer bedre og mere end andre dun, da små modhager på dunene binder luften og holder dunene spændstige. Dun fra gæs og ænder har ikke samme modhager og dermed ikke samme isoleringsevne.

- En edderdunsdyne er allergivenlig og holdbar. En dyne holder et helt liv, og nogle går også i arv mellem generationer, idet edderdunene kan genbruges og sys ind i et friskt dynevår.

Børsen var inviteret til Island af Geismars

Turen til Hrauni på spidsen af halvøen Skaga tager tre en halv time i bil fra Reykjavik. Gennem bølgende sletter i et blomstrende lilla skær af lupiner, over stenbrud med skarpe konturer af mørke lavasten, stejle græsklædte bjergsider, brusende vandfald og stille birkelunde. Det er her, dele af tv-serien "Game of Thrones" er optaget, på klipper beklædt med grønt mos og udsigt over søer og Atlanterhav, og det er her, man kan finde edderfugle.

Edderfugle er sjældne og fredede, men det er ikke derfor, danske Merete Rabølle og islandske Steini Rögnvaldssyni gør alt, hvad de kan, for at få de frie fugle til at bygge reder og lægge æg i deres fuglefarm her på klipperne langt mod nord. Nej, edderfugle efterlader edderdun i deres reder, og de dun bruges i dyner, der bliver solgt for mellem 19.000 kr. og 60.000 kr. Men så kan dynen også holde et helt liv – og i nogle tilfælde i generationer.

Merete Rabølle og Steini Rögnvaldssynis farm ligger 56 km fra den nærmeste bager og 400 km fra den grønlandske østkyst, men til gengæld er der kun 200 meter til Steini Rögnvaldssynis forældre og bror, der også er en del af edderdunsfarmen.

Steinis bedstefar startede produktionen af edderdun for 100 år siden, fortæller Merete Rabølle, da hun viser fuglenes yngleplads frem ude på klipperne. En dag opdagede han tre edderfuglereder, og herefter holdt han øje med de ynglende par for at finde ud af, hvordan han kunne skabe så gode levevilkår for dem som muligt.

"Han så, at fuglene byggede reder i læ for vinden. Og så samlede han drivtømmer og byggede læhegn. Han så, at fuglene byggede rede tæt på noget i en stærk farve. Og så satte han farvede flag. Han lagde mærke til, at fuglene trivedes med høje lyde omkring sig. Og så byggede han et lille klokkespil af fiskegrejer," siger Merete Rabølle og standser op på en lille forhøjning med udsigt over de flade, vindblæste klipper, der er blevet helt grønne af mos og lav på grund af fuglene.

Edderfuglene lever i de dele af verden, som har lange vintre og korte, kølige somre. F.eks. det nordligste Norge, Canada, Rusland, Grønland og ikke mindst Island, der er den største edderdunsproducent og står for ca. 75 pct. af klodens edderdunsproduktion.

Truslen fra grønlandske isbjørne

Bedstefaderens omsorg for fuglene betød, at de tre par, han opdagede dengang, i dag er blevet til 3000 par. De kommer hvert år i april-maj for at yngle, og de vender kun tilbage, fordi de her har gode og tryk-

ge vilkår. Klokkespillet distraherer truende rovfugle, og familien holder ræven væk. Og isbjørnene, når de en sjælden gang imellem kommer hertil fra Grønland. Det skete sidste gang i 2008, hvor Meretes datter opdagede, at en isbjørn var på vej ind i kolonien.

"Politiet kom og det samme gjorde en repræsentant fra zoologisk have i Danmark for at skyde bjørnen med en bedøvende pil, så vi kunne fange den uden at dræbe den. Men det blæste for meget at, at han kunne ramme. Og det endte med, at vi måtte skyde bjørnen, før den gjorde skade på fuglene eller på os," fortæller Merete Rabølle.

Modsat gåsedun og andedun plukkes edderdun ikke fra slagtede dyr. På Island har edderfuglen været fredet siden 1854, og de dun, der bruges i dyner, indsamles fra fuglenes reder. Når edderfuglehunnen har lagt æg, fælder hun sine dun på brystet. Dunene isolerer æggene i reden. Men æggene bliver først og fremmest holdt varme af moderens nøgne bryst, når hun ligger og ruger oven på dem, hvilket betyder, at edderdunslandmænd kan indsamle de fældede dun i rederne og erstatte det med hø, uden at det går ud over udrugningen eller ungerne. De brune edderfuglehunner bliver roligt liggende på deres reder, til Merete Rabølle er helt tæt på. Hannerne, som er sorte og hvide, flyver lidt rundt imellem dem.

"Fuglene er monogame – de har den samme mage i løbet af en sæson."

Hun nærmer sig en tom rede med en krans af blødt og gråbrunt edderdun, samler den op og vender sig herefter mod naboreden, som er fyldt med halm. Her strækker en nyudklækket fugleunge hals. Fra et af æggene ved siden af kan man høre små pip fra en edderfuglebror eller -søster.

Håndsortering i timevis

Ynglesæsonen og indsamlingen af dun foregår over ca. seks uger. Herefter starter en lang proces, hvor dunene tørres og renses i flere omgange i forskellige maskiner for at sikre, at alle rester af hø, æggeskaller og fjer er væk. Renseprocesserne foregår i laderne på grunden. Her står edderdun i store sække, som fylder meget, men nærmest intet vejer. I et af lokalerne hænger riste og børster. Her kommer de rensede dun ind og bliver håndsorteret. Det gør Merete Rabølle ved at rulle dunene frem og tilbage på noget, der ligner en rist eller en harpe med en børste, som man i gamle dage ville karte fåreuld.

"Det tager ca. 8 timer at håndrense et kilo dun," forklarer hun, og man begynder at forstå, hvorfor prisen på en edderdunsdyne er så høj. En sommerdyne rummer 255 gram. En helårsdyne mellem et halvt og et helt kilo.

De høje priser har igennem tiden fået enkelte dunproducenter til at forsøge at svindle med de eksklusive edderdun, f.eks. ved at farve hvide gåsedun brune for at kunne sælge dem som edderdun til pri-

ser, der er mange gange højere. I erhvervsskandalen om Nordisk Fjer pustede den daværende direktør Johannes Petersen virksomhedens værdi kunstigt op, bl.a. ved at deklarere sække med hønsefjer som sække med edderdun. Svindelen blev opdaget, virksomheden gik konkurs, og Johannes Petersen endte med at begå selvmord. For at undgå snyd med den islandske edderdun har den islandske stat besluttet, at der ikke må eksporteres dun, som ikke er officielt kontrolleret og certificeret.

Forskellen mellem liv og død

En af Merete Rabølles store kunder er den danske sengetøjs- og dyneproducent Geismars. Virksomheden har netop sendt hende fire lyseblå dynevår, der skal fyldes med edderdun og sendes tilbage til København, og kontrolløren går over til en af sækene, tager en håndfuld dun op til øret, hiver det lidt fra hinanden, lytter og nikker.

"Det er altid god dunkvalitet på Skaga. Det kan du høre, når du trækker dem fra hinanden," forklarer han og viser, hvordan de små bløde og brune edderdun har små modhager indbygget i deres struktur.

Modhagerne fungerer ligesom velkro-lukninger, så dunene hænger spændstigt sammen og holder på luften imellem sig. Det giver god isoleringsevne, der for fuglene betyder forskellen på liv og død i de kolde måneder og for mennesker er lig med søvn i det fineste og letteste naturmateriale.

"Det er lige, som det skal være," siger kontrolløren og giver dunene videre til Merete Rabølle, som stopper de kontrollerede dun direkte i det lyseblå dynevår. 28,3 gram dun i hver bane.

Processen fortsætter, og da alle baner i dynen er fyldt op, kan Merete Rabølle sætte sig ved symaskinen og sy dynen til. I mellemtiden udfylder kontrolløren certifikatet fra den islandske stat, der fortæller, at dette er edderdun af højeste kvalitet. Han putter det i et plastikchartek, forseglar det og binder det på dynen med en rød snor. En Geismars-kunde kan nu se frem til at sove særlig varmt og godt resten af sit liv.

Men hvad gør islændingene selv? Sover de også med edderdunsdyner? Ikke ifølge Merete Rabølle. Hun har selv en. Men de fleste på øen har dyner af gåse-, ande- eller andre dun, som stammer fra slagtede dyr, vurderer Merete Rabølle, der ikke personligt har oplevet en stigning i efterspørgslen på edderdun, i takt med at vi er blevet stadigt mere opmærksomme på værdien af god søvn.

"Det er ikke noget, vi oplever. Men vi kan jo heller ikke bare sætte produktionen op. Hvor meget dun, vi kan fremstille, afhænger af fuglene, af deres føde, af vejret, hvornår fuglene kommer, og hvor længe de bliver. I år er der f.eks. ikke så mange af de små loddefisk, som fuglene lever af. Og så kommer der færre fugle, end der plejer," siger Merete Rabølle. ●

"Det er lige, som det skal være," siger kontrolløren og giver dunene videre til Merete, som stopper de kontrollerede dun direkte i det lyseblå dynevår. 28,3 gram dun i hver bane

Det islandske landskab er eventyrligt at køre igennem.

Klokkespillet distraherer truende rovfugle, så de lader edderfuglene være i fred.

Menneskets læhegn giver de ynglende edderfugle læ for den kolde nordenvind.

Merete Rabølles gård ligger 300 km fra Reykjavik og 56 km fra den nærmeste bager.

Alle edderdunsprodukter kontrolleres og certificeres inden de forlader Island.

Geismars dynevår fyldes på stedet med 100 pct. edderdun.

Det tager otte timer at håndrense et kilo dun.

Edderfuglehunnerne fælder dunene fra brystet, når de lægger æg.